

Tieteen alkuperäisyys ja valtavirtaisuus

Kiinalainen sananlasku sanoo vuoren huipulle johtavan monta polkua, mutta huipulla näkymä on aina sama. Nykypäivänä polkuja, etenkin kiehtovan luovia ajattomia sivupolkuja, saatetaan tuhota vain levittämällä yhtä. Kuin Amazonin sademetsän Manausta noiduttaisiin menestyksen keskipisteeksi. Ja kun György Kondrad Pidot puutarhassa unohtumattomasti kiteyttää, ettei länsimaisessa yhteiskunnassa kuolema ole kaiken loppu, vaan tuotantohäiriö, niin väistämättä alkaa uskoa Allen & Allenin NALLE PUHmaista letkautusta, että ”Harvallahan meistä on onni olla *Equus asinus*” eli aasi. Mutta ehkä kyse on oivaltamisesta, sillä opastihan jo Erasmus Rotterdamilainen Tyhmyyden ylityksessä, että ”harvat meistä kuolevaisista ymmärtävät miten tärkeää elämän onnen kannalta on, ettei tässä elämässä punastele ja pelkää mitään”. Tieteessä jos menettää halun kyseenalaistaa, kerjätä ankaraa kritiikkiä, auttaa toista menestymään siitä itse hyötymättä, niin varmaan huipulle päästyä näkymä sama. Mutta onko yhtä polkua nopeasti ylös pääseminen menestyksen mitta? Miksei harhailu, pysähtyminen voisi olla myös tie menestykseen. Sanoohan kiinalainen sananlasku myös: tee vähemmän, saavuta enemmän. Näkymä voi olla tällöin huipulla erilainen.

Tee vähemmän, edellyttää silti työtä ja riskinottoa enemmän kuin tekeminen. Autenttinen enemmän saavuttaminen on puolestaan aina jotenkin marginalisoitunutta, se palautuu tinkimättömästi johonkin tekijänsä lähtöpisteeseen unelmasta. Tai toisin sanoen Max Weberiä mukaillen miten mikään sellainen tiede voisi olla arvokasta ihmisenä olemiselle, jota ei ole voinut tehdä intohimoisesti. Tutkija tavoittelee, toivottavasti, ilmaisunsa arvoarvostelmavapauden toteutumista, mutta hämmästelee samalla miksi sääntö ei koske hänen ”leipänsä” maksavia tahoja. Universaalisuusperiaate, meidän on noudatettava vähintään yhtä tiukasti niitä vaatimuksia, joita esitämme muille, ei näytä koskevan kaikkia – ei tieteen teossa, eikä elämässäkään. Esimerkiksi lainsuojattomat valtiot jatkavat kaikkien kansainvälisten oikeuksien rikkomista, joita ovat laatineet. Ja tämän asian satunnainen maininta on jotenkin loukkaavaa kuten Noam Chomsky esittää.

Ylipistojen henkiinjäämistaistelussa arvovapaudesta saatetaan tehdä huippututkimuksen hehkutuksella retoriikkaa, jossa marginalisoituneelle tinkimättömyydelle unelmista nauretaan sulopuheisen hunajaisella massapsykologialla. Tämä hehkutus tuottaa Henrik Volkovia mukaillen ”yhteiskunnalle runsaasti kirjaoppineita ja saivartelijoita, valmiin ajatuksen unisia kerääjiä, joiden järki sykkii tasaisesti kuin kellonkoneisto ja kiertää rytmikkäästi hiottujen opinkappaleiden numerotaulua eli koko ajan samaa ympyrää. Kellonkoneistomestarit menestyvät kyllä, mutta katoaako silloin Max Weberin vaatimus: tieteen pitäisi pitäytyä kertomasta maailmalle mitä sen tulisi tehdä? Ei eksplisiittisesti, koska kaikki tutkijat väittävät tekevänsä asiat arvovapaasti, vaikka heidän arvonsa olisi jo ostettu. Eli: jos useiden yliopis-

tojen strategiat ovat vaikuttavuuden, innovaatioiden diffuusion tai hyvinvoinnin lisäämisen tähtääviä, voi kai allekirjoittaa samalla Peircen ajatuksen syntyvän yleisidean leviämisen ydinominaisuudesta: se on elävä tuntemus, josta puhumalla luodaan totuus. Totuus, jossa tutkijat kuvittelevat tekevänsä arvovapaata tutkimusta, tiedostamatta universiaalimoraaliperiaatteen heikentymistä, voi johtaa tuntemattomien riskien poluille.

Näin menestys tieteessä ”latistuu” helposti aikaisempien teorioiden täydentämiseksi tai laajentamiseksi. Tämä näkyy myös arkielämässä. Pikaruokana hampurilainen saa uusia täydennettyjä muotoja, mutta perusoletus sen olemuksesta ja tärkeydestä ei kyseenalaistu. Mitä enemmän niin sanotut ”laajennetut” teoriat ja niiden sovellukset saavat viitteitä sitä suuremmaksi muodostuu riski, että alkuperäiset oletukset maailman rakenteesta eivät saa osakseen niiden ansaitsemaa huomiota. Mahdollisten uusien polkujen löytämiseksi uudessa paikassa, ajassa ja tilassa ei riitä tinkimätöntä väkeä.

Tässä numerossa on useita aiheita, joita voi lähestyä joko ”alkuperäisen kriittisesti” tai valtavirtamaisesti. Onko työnohjauksen tarve yliopistossa seurausta johtamattomuudesta vai ”vääränlaisen” johtamisen lopputulema vaiko mahdottoman mahdolliseksi tekemisen tuskan tuoma asia. Aihe on arka, mutta samalla helposti sivuutettava, mutta alkuperäisesti ottaen vakava kuin mikä. Yhtä aralla, mutta tutkimattomalla alueella liikutaan perinteisesti suljetun organisaation syrjinnän ja tasa-arvon kysymyksissä. Kun mitataan syrjintää ja tasa-arvottomuutta on helppo väistää tärkeät jatkokysymykset toteamuksella vain 10 %:lla on tällaisia kokemuksia. Entäpä, jos moni muu vaikenee tai ei vain uskaltaudu konfrontoimaan? Yhtä lailla voimme kysyä perustutkimuksen hengessä: ovatko hierarkiat jo aikaa olleet vain välineitä heille, jotka ovat hyödyntäneet niitä parempien ”kumppanuusverkosten” luomiseen – siis onko verkostoituminen vallankäytön retorisempi ilmaisu. Ja mitä jos kaikki johtamisen uudistukset eivät koskaan vaikuta hoitajien identifikaatioon ja tunnettu sanota: tieto ei kulje, on vain seurausta siitä, että ainoa hyväksytty tieto on yhteisön tuottamaa tietoa – muun tiedon ”annetaan mennä menojaan”. Kiperiä kysymyksiä syntyy myös siitä mitä tiedolla johtamista lopulta tapahtuu, jos kaikki on enimmäkseen lainattua.

Tie ihmisen aitoon, itseään pettämättömään, menestykseen on onnekasta kivisten polkujen polkemista ja aidosti polkijan menestyksestä innostuvien ihmisten tukemaa. Valtavirrassakin voi menestyä hyvin, vieläpä taloudellisesti paremmin ja pidemmässä työsuhteessakin. Mutta näkymä huipulla ei ehkä ole sama. Valtavirtatien ja alkuperäistien valinnassa on aina riskinsä – ja kovin erilaiset. Valinta on aina tutkijan – ja joskus voi olla viisasta valita jotain ihan muuta.

Mutta tutkijan, joka haluaa valita ”alkuperäisen tien”, ei valtavirran, on varauduttava vähintään seuraavaan tiivistetysti Allen & Allen’in teosta Nalle Puh ja menestyksen taitoa mukaillen:

1. *Mieti mikä tieteellinen unelmasi on.* Testaa sitä niillä, jotka välittävät hyötyä sinusta ennen kuin menestyvät, mutta haluavat sinun saavuttavan unelmasi ja ymmärtävät sen tärkeyden. Muista, tieteentekijöille maapallo on pieni paikka. Älä siis lannistu, vaan etsi kriittisen ihanat tutkijasi käsiisi olivatpa he sitten missä mantereella ja maksoi se mitä tahansa – henkisesti eritoten.

2. *Etsi unelmallasi päämäärä ja laadi suunnitelma.* Päämäärä ei saa olla liian kaukana, muttei lähelläkään. Älä mieti paljonko se vie aikaa, vaatii tekoja ja uhrauksia. Viisi vuotta kansallisesti ja 10 vuotta kansainvälisesti on minimi. Se voi tuottaa tulosta, kun pistät kaikki munat suurin piirtein samaan koriin – ei vain julkaisuissa, vaan myös liikkuvuudessa, verkostoissa ja asiantuntijuuttasi alati kehittäen. Tee se mihin uskot. Jos et onnistunut, olet silti kokemusta rikkaampi, jota voit aina tuotteliaasti jakaa.
3. *Noudata suunnitelmaasi päämäärääsi horjumatta.* Älä paljasta sitä kenellekään, ellei ole välttämätöntä, sillä aina on joku, joka haluaisi unelmasi ymmärtämättä, ettei toisen unelma voi koskaan olla oma. Aina on myös joku, joka ei ole ymmärtänyt, että maailmassa on aina joku sinua parempi, mutta myös huonompi, joten tähän ei kannata käyttää lainkaan henkistä energiaansa. Kuten sanonta kuuluu: kara-vaani kulkee ja koirat haukkuvat.
4. *Erittele fyysiset, taloudelliset ja henkiset resurssisi.* Tutkimus on fyysisesti vaativaa useille meistä. Jotkut saattavat kyetä keskittymään tunti-kausiksi viikonloppuina pohtimaan, viikolla harvoilla siihen on aikaa, mutta ainahan jollain tavoin valinnat omien resurssien käyttö rajallisen ajan suhteen on ratkaistava. Palautuminen on tärkeää: kuten tiedämme osa nobelisteista ovat vaatineet myös tutkimusryhmänsä jäsenet pitämään lomansa.

Jari Vuori
Päätoimittaja

LÄHTEET

Allen, Roger E. & Allen D. Stephen (2004). Nalle Puh ja menestyksen taito, jossa sinä, Puh ja ystäväanne perehdytte Kaikkein Tärkeimpään aiheeseen. Wsoy: Viborg.